

Nr 10.*Första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om statskyrkosystemets avskaffande.*

I en inom första kammaren väckt, till dess allmänna beredningsutskott hänvisad motion, nr 6, har herr *Nerman* hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om statskyrkosystemets avskaffande.

Enligt motionärens mening är statskyrkosystemet icke godtagbart från trosfrihetens och rättens synpunkter och vållar därtill icke obetydlig oreda i rättsväsendet och samhällslivet i övrigt. Syftet med motionen angives vara att — utan att angripa någon religiös tro — bidra till beredande av verklig frihet för alla slag av ärlig tro, religiös eller icke-religiös. Efter ett omnämnande av »hela komplexet av orättvisor mot den frikyrkliga rörelsen», vilka orättvisor enligt motionärens mening bottna i själva existensen av en monopolistisk statskyrka och som icke heller skulle försvinna med det nya i dissenterlagskommitténs betänkande framlagda förslaget till religionsfrihetslag, göres i motionen en rad exemplifierande erinringar mot nämnda förslag. Förslaget om 50 % skattefrihet till statskyrkan för ur denna utträdde medlemmar karakteriseras som en godtycklig och materialistisk åtgärd på trosfrihetens område. En ur statskyrkan utträdde medborgare skulle också mista inflytandet på kyrkostämman, där även andra än direkt kyrkliga frågor avgöras. Motionären påtalar vidare bl. a. bristen på jämlikhet vid inträde i respektive utträde ur statskyrkan enligt dissenterlagskommitténs förslag. En ytterligare orättvisa i nämnda förslag är enligt motionären att ur statskyrkan utträdde folkskollärare utestänges från lägre skolor, där han undervisar i sin klass i alla ämnen, även kristendom. Att betyg i kristendom inräknas i skolelevs betygssumma framhålles också som en orättvisa, liksom anteckningar om dop på prästbetyget, som kunna ge en döpt namnkristen företräde till platser. Statskyrkoprästernas monopol som sjukhuspräster och biskoparnas eforusämbete omnämnas likaledes. Det mest betänkliga med en monopoliserad statskyrka är dock, framhåller motionären, att den alldeles överväldigande majoriteten av dess medlemmar äro religiöst mindervärdiga, rena namn- och konvenskristna, som icke ha valt sin religiösa hemvist såsom i regel frikyrkornas folk, ett förhållande som blir en black om foten på en statskyrka så länge en sådan existerar. Motionären anser att det skulle vinnas mera ordning och en högre sam-

hällsetik, om systemet med en monopoliserad statskyrka avskaffades. Först då skulle också kunna talas om verklig religionsfrihet. Innan en skilsmässa mellan stat och kyrka i Sverige över huvud kan komma till praktisk detaljdebatt måste en grundlig offentlig utredning av hela frågekomplexet ske. En sådan utredning i principiell anda bör givetvis, framhåller motionären, ske med största pietet mot nedärvda andliga värden och med största hänsyn till kyrkans tjänstemannakår men framför allt i syfte att nå den högsta möjliga grad av trosfrihet för all ärlig tro och övertygelse.

Utskottet. Motionen riktar sig i stor utsträckning mot dissenterlagskommitténs förslag till religionsfrihetslag m. m. såsom varande otillräckligt. Dissenterlagskommittén har i sitt betänkande framhållit, att religionsfriheten i växande omfattning, ehuru långsamt, blivit tillgodosedd i lagstiftningen om främmande trosbekännare. Enligt den äldre lagstiftningen kunde kyrkan uppfattas såsom nära nog sammanfallande med staten med den konsekvensen att medborgarskap i staten innebar anslutning till kyrkan. Tillkomsten av religionsfrihetsstadgandet i 1809 års regeringsform torde man — säger kommittén — ha anledning att betrakta som en ny utgångspunkt för regleringen av förhållandet mellan staten och kyrkan. Med en konsekvent tillämpning av den i regeringsformens § 16 angivna principen kunde det icke vara förenligt att tvinga någon att delta i kyrkans gudstjänst eller att underkasta sig kyrkans övriga kulthandlingar, att hindra någon att utöva sin religion i former avvikande från kyrkans eller att uttala en från kyrkans lära avvikande åskådning. Utvecklingen inom svenska kyrkan har ock alltmer bestämts av hänsyn till samvetsfrihetens fordringar, varför kommittén anser, att man numera icke rättvisligen borde kunna tala om något av kyrkan utövat tvång mot sina medlemmar. Kyrkan påtvingar icke någon sina tjänster mot hans egen vilja, och det beror helt av den enskilda kyrkomedlemmens fria avgörande om han vill delta i kyrkans liv och arbete. Denna utveckling till vidgad frihet inom kyrkan har följts av en ökad insikt hos kyrkans representanter att ett än fullständigare erkännande av samvets- och religionsfrihetens princip, som medgivandet av fritt utträde ur kyrkan innebär, är förenligt med kyrkans eget intresse.

Det i förevarande sammanhang viktigaste i dissenterlagskommitténs förslag till religionsfrihetslag torde vara bestämmelserna om utträde ur svenska kyrkan, vilka återfinnas i 6 § lagförslaget. Kommittén har framhållit, att rätten till utträde av naturliga skäl ställts i förgrunden, då fråga varit om religionsfrihetens utvidgning. Det föreslagna stadgandet innebär, att medlem av svenska kyrkan, som vill utträda ur kyrkan, skall äga rätt därtill, när han fyllt aderton år, dock att även den som fyllt femton år må utträda, såvitt anmälan om utträde biträdes av den som har vårdnaden om honom. För närvarande kräves att den utträdande skall ange något kristet samfund, till vilket han vill övergå. Någon kontroll av att en vid utträdet tillkännagiven avsikt att övergå till annat kristet trossamfund verkligen full-

följes förekommer likväl icke. Kommittén framhåller att en lagändring, som i enlighet med förslaget avskaffar detta villkor, skulle innebära att lagen kommer att anknyta till de faktiska förhållandena på det religiösa området samt att svenska kyrkan och övriga kristna samfund ej torde förlora något av verkligt värde om det i nuvarande utträdesbestämmelser innefattade formella erkännandet av den kristna trosåskådningen skulle bortfalla.

Enligt vad som är känt kommer inom en nära framtid dissenterlagskommitténs förslag att föranleda proposition till riksdagen. Ehuru utskottet icke har sig bekant i vad mån propositionen kommer att ansluta sig till kommittéförslaget, torde man kunna förvänta att de mest aktuella spörsmålen, såsom t. ex. rätten till fritt utträde ur svenska kyrkan och i samband därmed stående frågor, därigenom erhålla en ur det stora flertalets synpunkt tillfredsställande lösning.

Vad beträffar lärares rätt att undervisa i kristendom torde denna och liknande i motionen berörda detaljfrågor kunna erhålla sin lösning utan att sammankopplas med det stora problemet om kyrkans förhållande till staten. Frågan om den andliga vården vid sjukvårdsinrättningarna har behandlats av sakkunniga för den andliga vården vid sjukhusen, vilka i betänkande den 31 oktober 1949 framlagt vissa förslag i ämnet.

Även om skäl kunna anföras såväl ur kyrklig och frikyrklig som icke-religiös synpunkt för en skilsmässa mellan stat och kyrka synes det, särskilt med hänsyn till att dissenterlagskommitténs förslag ännu icke blivit föremål för slutlig prövning, icke lämpligt att nu igångsätta den av motionären påyrkade utredningen, vilken med nödvändighet måste bli synnerligen omfattande och tidsödande. Utskottet får alltså hemställa,

att motion nr 6 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1950.

På utskottets vägnar:

BERNHARD NÄSGÅRD.

Närvarande: herrar Näsgård, Sandberg, Birger Andersson, Ernst Hjalmar Nilsson, Oswald, Johannesson, Einar Eriksson, Hugo Sundberg, Carl Eric Ericsson, Göransson, Karl Persson och Hjalmar Nilsson.

Reservation

av herrar *Johannesson* och *Osvald* som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Motionen riktar sig — — — den kristna trosåskådningen skulle bortfalla (lika med utskottet).

Enligt vad som är känt kommer inom en nära framtid dissenterlagskommitténs förslag att föranleda proposition till riksdagen. Ehuru utskottet icke har sig bekant i vad mån propositionen kommer att ansluta sig till kommittéförslaget, torde man kunna förvänta att spørsmålet om rätten till fritt utträde ur svenska kyrkan därigenom erhåller en lösning, som kan betecknas såsom ett viktigt steg i riktning mot fullständig trosfrihet. Förslaget till ny religionsfrihetslag innehåller dock, vilket utskottet vill understryka, en rad frågor, som utförligt behandlats av kommittén men som denna icke kunnat lösa på ett tillfredsställande sätt.

Den uppfattning, som framföres i motionen, att endast kyrkans skiljande från staten kan medföra en i princip fullständig religionsfrihet och rättslig likställighet, delas utan tvivel av stora grupper inom såväl religiösa som icke religiösa kretsar i vårt land. Spørsmålet om kyrkans förhållande till staten har även inom kyrkliga kretsar tilldragit sig ett växande intresse, och under senare tid har från detta håll framförts önskemål om en undersökning utifrån statliga och kyrkliga synpunkter, huruvida en helt ny reglering av förhållandet mellan stat och kyrka nu skulle vara möjlig och önskvärd.

Kravet på en allsidig utredning har upprepade gånger varit föremål för riksdagens prövning. Vid samtliga tillfällen har riksdagen avslagit de i ärendet väckta motionerna. Utskottet vill dock erinra därom, att andra kammaren vid tvenne riksdagar, åren 1909 och 1918, beslutat bifalla motionsvägen gjorda framställningar om utredningar om kyrkans skiljande från staten. De gång efter annan återkommande motionerna i detta betydelsefulla ämne visa, att ett behov föreligger att få frågan allsidigt utredd. Vilken uppfattning man än må hysa rörande det sätt, på vilket förhållandet mellan kyrka och stat bör vara ordnat, torde det vara klart, att en allsidig utredning skulle för bedömandet av hela detta problemkomplex ge den grund, som hittills saknats i den sedan decennier pågående offentliga debatten. Den skulle därigenom också kunna medföra, att en eventuell omreglering av kyrkans ställning till staten komme att omfattas av en såvitt möjligt enhällig folkopinion.

På grund av vad nu anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren i anledning av förevarande motion för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en allsidig utredning av förhållandet mellan kyrka och stat.